

ВІДГУК
офіційного опонента Козаченко Ганни Володимирівни
на дисертаційну роботу
Віталія Сергійовича Севост'янова
на тему «Зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 073 Менеджмент

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Зростання економічної нестабільності, високий рівень невизначеності, посилення внутрішніх і зовнішніх загроз діяльності підприємств суттєво ускладнюють умови їхньої діяльності. За таких обставин особливого значення набуває безпекоорієнтоване управління підприємствами, яке необхідно здійснювати на системній основі.

Складність організаційних відносин у межах підприємства та різноспрямованість інформаційних потоків, що віддзеркалюють зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, потребують створення в управлінні підприємством системи економічної безпеки. Тому вивчення питань, пов'язаних з формуванням та функціонуванням системи економічної безпеки вітчизняних підприємств, забезпечення угодженої та злагодженої дії елементів такої системи становить безпосередній науковий інтерес.

Системотворення сьогодні залишається одним з проблемних напрямів дослідження в економічній безпекології макрорівня. Наявні напрацювання щодо створення та функціонування системи економічної безпеки підприємства потребують подальшого поглиблення та уточнення у кількох аспектах. Зокрема, необхідні напрацювання щодо потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

З цієї позиції слід визнати безсумнівну актуальність теми дисертаційної роботи В.С. Севост'янова та своєчасність її дослідження, в ході якого поставлене та вирішене актуальне науково-практичне завдання із формування теоретичних та методичних засад формування, оцінювання та розвитку потенціалу системи економічної безпеки підприємства та інтеграції безпекових механізмів до загальної системи управління підприємства.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ) у межах тем «Оцінка та розвиток економічного потенціалу Закарпатської області: проблеми, можливості та стратегічні напрями розвитку» (номер державної реєстрації 0124U003892, 2024-2025 рр.) та №Е-02-25 (замовник ТОВ «Миронівський продукт», виконавець – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля).

Ступінь обґрунтованості результатів, висновків і рекомендацій дослідження. За результатами аналізу виконаного дослідження, використаних прийомів та способів наукового пізнання є підстави для таких висновків стосовно достовірності та обґрунтованості викладених у дисертації положень, висновків та результатів вирішення поставлених завдань.

Визначені об'єкт, предмет та мета дослідження характеризують його проблемне поле й визначають коло завдань, які вирішено в дисертаційній роботі.

У дисертаційній роботі використано сукупність загальних та спеціальних методів наукового дослідження (матричний, причинно-наслідковий, компаративний аналіз, метод експертних оцінок та ін.), що надало змогу дисертантові отримати обґрунтовані результати, забезпечити логіку та послідовність проведеного дослідження.

Методологічною основою дисертаційної роботи послуговували сукупність загальнонаукових способів наукового пізнання, а також спеціальних методів дослідження (методи теорії множин, метод аналізу ієрархій та метод графів), використання яких зумовлено особливостями теми, об'єкта і предмета дослідження. Дисертаційну роботу побудовано із дотриманням загальних принципів наукових досліджень.

Теоретичною основою проведеного дослідження, його результатів та висновків послуговували положення економічної безпекології мікрорівня, теорій систем, потенціалу підприємства, управління організацією, наявні напрацювання щодо потенціалу підприємства. Це дозволило забезпечити достатність теоретичного базису наукових положень дисертаційної роботи.

На користь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження свідчить його інформаційний складник. Зокрема результати дослідження отримано з використанням даних звітності українських підприємств, статистичних даних щодо української економіки та даних з відкритих реєстрів, які доступні з мережі Інтернет. Для обґрунтування висновків дослідження автором дисертації використано результати власних розрахунків, які є підстави вважати коректними та верифікованими.

Документи, які додані до дисертаційної роботи, підтверджують використання результатів дослідження в діяльності підприємств різної галузевої приналежності (ТОВ «Вітряний парк «Лиманський», ТОВ «ФВТ Сервіс», ТОВ «Френдлі Вінд Технолоджі»), що свідчить про практичну корисність результатів виконаного дослідження.

Дисертаційну роботу логічно побудовано. Результати, висновки та пропозиції у дисертаційній роботі сформульовані послідовно, відповідно до вибраної логіки дослідження, кожен результат пов'язаний із іншими: є наслідком одних результатів та підґрунтям інших.

Дисертаційна робота має об'єктно-орієнтований характер, оскільки її положення та результати спрямовані на поглиблення теоретичних основ, формування науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства. Адже його зміцнення суттєво сприятиме забезпеченню діяльності та розвитку підприємства. Пропоновані вирішення завдань дослідження слід розцінити як внесок автора до прикладних засад економічної безпекології мікрорівня.

Виконане дослідження свідчить про обізнаність дисертанта з науковими працями вчених з проблематики економічної безпекології мікрорівня, а також з концептуальними та прикладними положеннями щодо системи економічної безпеки підприємства.

Загальна логіка дослідження, використання сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, інструментарій дослідження, апробація результатів дисертаційної роботи дозволяють дійти висновку про достатню обґрунтованість та достовірність положень, висновків та рекомендацій

дисертаційної роботи В.С. Севост'янова.

Основні наукові результати дисертаційної роботи та їхня наукова новизна. За результатами проведеного дослідження у дисертаційній роботі отримано сукупність результатів, яким властива наукова новизна.

Головний результат проведеного дослідження полягає у розробленні теоретичних та методичних засад зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства, основою для чого послуговували визначення змісту та структури відповідного потенціалу, розроблення моделі оцінювання потенціалу системи економічної безпеки підприємства, принципів засад, підходів та напрямів його зміцнення, а також посилення окремих складників відповідного потенціалу.

До основних результатів дисертаційної роботи, яким притаманна наукова новизна, є підстави віднести такі.

Виконане дослідження базується на визначені понятійних засад безпекології мікрорівня шляхом уточнення змісту поняття «економічна безпека підприємства» (стор. 26-48). На основі визначення її місця у сукупності родових понять безпеки розкрито зміст основних видів безпеки та проаналізовано їхні особливості для різних об'єктів. За рахунок узагальнення об'єктів економічної безпеки, аналізу взаємозв'язків між об'єктами різних рівнів і систематизації підходів до трактування економічної безпеки підприємства сформовано цілісне теоретичне підґрунтя проведеного дослідження. Уточнення розуміння системи економічної безпеки підприємства на основі виділення її ключових складників, формування підходів до її інтерпретації, результати аналізу можливих варіантів статусу в межах підприємства та визначення онтологічних і необхідних властивостей такої системи забезпечило повне висвітлення її природи (стор. 48-68).

Особливу увагу у проведеному дослідженні приділено поняттю та структурі потенціалу системи економічної безпеки підприємства (стор. 68-89). За результатами аналізу змісту поняття «потенціал» у загальнонауковому розумінні, дослідження видів потенціалу підприємства та узагальнення наявних концепцій і підходів до його визначення показано ресурсно-компетенціальну

природу відповідного потенціалу (стор. 68-76). Потенціал системи економічної безпеки підприємства запропоновано розуміти як сукупність наявних у підприємства можливостей, засобів і ресурсів, що можуть бути використані в межах системи економічної безпеки для убезпечення від внутрішніх і зовнішніх загроз, мінімізації негативного впливу їхніх наслідків та подолання таких загроз. За результатами аналізу змісту відповідних ресурсів і можливостей у дисертаційній роботі визначено природу та структуру потенціалу системи економічної безпеки підприємства, що й заклало основу для його подальшого оцінювання та зміцнення (стор. 77-89).

У проведеному дослідженні отримали подальший розвиток засади оцінювання потенціалу системи економічної безпеки підприємства (стор. 92-110): розкрито особливості потенціалу системи економічної безпеки підприємства як об'єкта оцінювання (стор. 92-96); сформовано цілісне бачення процесу оцінювання відповідного потенціалу завдяки уточненню складу та змісту вимог до оцінювання, визначення користувачів оцінок та напрямів їх використання (стор. 98-102); формалізовано обмеження та припущення щодо оцінювання (рис. 2.5, стор. 104); узагальнено склад інструментів оцінювання (рис. 2.6, стор. 107). Такі результати заклали основу для розроблення моделі оцінювання потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

Розроблена модель оцінювання потенціалу системи економічної безпеки підприємства (стор. 110-133) надає змогу на підставі часткових оцінок окремих складників потенціалу системи економічної безпеки підприємства визначити оцінки потенціалу, його достатності і представити результати оцінювання у скалярній та кортежній формі (рис. 2.12, стор. 131). Для цього окремо розроблено модель оцінювання впливу загроз на підприємство (табл. 2.4, стор. 124), яка базується на сформованому переліку загроз (рис. 2.11, стор. 125), оцінено вагомість таких загроз з використанням показників наявності та впливу на підприємство кожної із виділених загроз, а надано пропозиції щодо узагальнення показника впливу загроз на підприємство для подальшого як самостійного використання такого показника, так і його використання в оцінюванні достатності потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

Важливим результатом дослідження слід вважати розроблені принципи засади зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства (стор.149-169). Складниками принципових засад стали постулати (рис. 3.2, стор. 151), закономірності (рис. 3.3, стор. 152), принципи (рис. 3.4, стор. 155), типові помилки (рис. 3.5, стор. 157), організація команди та підтримка її дій (стор. 162-168). Для кожного зі складників показано його призначення та негативні наслідки відсутності у контексті зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

Розроблені принципові засади зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства послуговували теоретичним та інструментальним фундаментом зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

Важливим результатом дослідження є пропоновані підходи до зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства, зокрема компенсаторний, розвитку переваг, системний, антикризовий, хаотичний та опортуністичний (рис. 3.9, стор. 170): розкрито зміст підходів, розроблено матрицю доцільності вибору підходу до зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства залежно від поточного стану потенціалу та ймовірності реалізації загроз підприємству (стор. 170-179). Для забезпечення універсальності й водночас цільового характеру пропозицій щодо зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства розглянуто типи підприємств за Х. Фрізевінкелем, для кожного з яких встановлено типові загрози, а також запропоновано типові напрями зміцнення потенціалу його системи економічної безпеки (стор. 180-190), що надало дало змогу сформувати цілісний інструментарій зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

Значну увагу у проведеному дослідженні приділено посиленню можливостей підприємства як складника потенціалу його системи економічної безпеки (стор. 191-209). У цьому контексті дослідження обґрунтовано доцільність вибору нематеріальних можливостей як пріоритетного напрямку подальшого розвитку підприємства (рис. 3.15, стор. 192), визначено вплив можливостей у складі потенціалу системи економічної безпеки підприємства

(організаційної поведінки, комунікацій, тренування персоналу, сценаріїв дій, резервування та диверсифікації) на зміцнення потенціалу (стор. 193-200). Аналіз взаємозв'язків між зазначеними компонентами (табл. 3.19, стор. 202), а також умов реалізації запропонованого підходу, його переваг та обмежень заклали підстави обґрунтування можливостей посилення економічної безпеки підприємства в умовах дефіциту наявних ресурсів.

За результатами аналізу наукових результатів дослідження доречні такі висновки.

Загалом наукову новизну результатів та висновків проведеного дослідження є підстави вважати достатньою мірою доведеною та обґрунтованою. Результати аналізу наукових результатів виконаного дослідження, яким властива наукова новизна, є підґрунтям для висновку, що вони відповідають вимогам щодо їхньої обґрунтованості та достовірності, є результатом самостійної наукової роботи дисертанта, становлять як науковий, так і практичний інтерес.

За рівнем наукової новизни результати виконаного дослідження відповідають рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Теоретичне та практичне значення роботи, використання результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи В. С. Севост'янова мають теоретичне та практичне значення. Теоретичне значення результатів проведеного дослідження полягає у збагаченні методологічних засад зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства. Практичне значення результатів дисертації полягає в розробленні сукупності пропозицій та рекомендацій, що становлять методичну основу зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

Про практичну значущість результатів виконаного дослідження свідчать документи, додані до дисертації, про використання пропозицій та рекомендацій практичної спрямованості у безпекозабезпечувальній діяльності низки підприємств.

Положення, результати та розробки дисертаційної роботи, які мають практичну значущість, можна рекомендувати для подальшого використання в практиці забезпечення розвитку вітчизняних підприємств.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Наукові положення, висновки та результати дисертаційної роботи висвітлено в 9 наукових працях, з яких 6 статей у фахових наукових виданнях, що мають індексацію у міжнародних наукометричних базах даних, та 3 публікацій у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій за темою дисертаційної роботи становить 4,3 д.а., з яких дисертантові належать 3,7 д.а.

Кількість та обсяг публікацій відповідають наявним вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Публікації за темою дисертації відповідають вимогам пп. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Результати аналізу змісту наукових праць дисертанта, у яких висвітлені основні положення дисертаційної роботи, тексту дисертаційної роботи дозволяють дійти висновку про дотримання академічної доброчесності та відсутність фактів фальсифікації, фабрикації, плагіату тощо. Запозичень наукових ідей або розробок інших вчених не виявлено.

Дисертаційна робота містить необхідні посилання на використані джерела інформації, в ній не порушено авторське та суміжні права.

Зауваження до дисертаційної роботи. В дисертаційній роботі отримано сукупність результатів, яким притаманні наукова новизна та практична значущість. Але поряд з цим за окремими положеннями дисертаційної роботи є зауваження, адже окремі положення дослідження залишилися недостатньо опрацьованими та завершеними.

1. У дослідженні виділено статуси системи економічної безпеки підприємства як надсистеми та як підсистеми системи управління підприємства

(рис. 1.6, 1.7, табл. 1.3, пп. 1.2). Але не зазначено, яким чином виникає відповідний статус системи економічної безпеки підприємства: він є результатом управлінського рішення або визначається впливом сукупності чинників. Для більш повного розкриття природи системи економічної безпеки підприємства було б доцільно це уточнити.

2. У складі загроз діяльності українським підприємствам (рис. 2.11, пп. 2.2) цілком слушно виділено невизначену податкову політику. Але водночас у складі таких загроз автор не виділяє невизначеність митної політики. З цим не можна погодитися, адже через наслідки війни Україна критично залежить і від успішності експортної діяльності, і від безперервності імпорتنих поставок.

3. Рис. 1.11, на якому у матричному вигляді розкрито ресурсно-компетенціальну природу підприємства, є підстави визнати спрощеним, про що слід було б обов'язково зазначити у роботі. Використання бінарної двопозиційної шкали оцінок і для характеристики компетенцій у складі потенціалу системи економічної безпеки підприємства, і для характеристики ресурсів у складі потенціалу є симпліфікацією. Ресурси підприємства не можна оцінити лише за двома позиціями, зокрема «недостатні» та «достатні». Те ж справедливо і для компетенцій. Підхід автора за змістом зауважень не викликає, але таке свідоме спрощення слід було б у роботі прокоментувати.

4. Використання методу аналізу ієрархій за Т. Сааті, наприклад, табл. 2.4, потребує узгодженості в таблиці попарних оцінок, яку, як правило, оцінюють з використанням спеціально розрахованого показника. У роботі розрахунок такого показника та забезпечення узгодженості таблиці первинних оцінок не виконано.

5. Для практичного застосування інструментів оцінювання потенціалу системи економічної безпеки підприємства (рис. 2.6, пп. 2.1) доцільне їхнє порівняння між собою у контексті завдання оцінювання відповідного потенціалу, визначення переваг та обмежень тощо. Результати такого порівняння посилили б практичне значення авторських пропозицій щодо інструментарію оцінювання потенціалу системи економічної безпеки підприємства.

Надані зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки результатів виконаного дослідження, їхньої новизни та практичної значущості.

Загальний висновок. Дисертаційна робота В.С. Севост'янова на тему «Зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства» є завершеною науковою працею, в якій вирішено актуальне науково-практичне завдання, результати якого становлять інтерес і для подальшого розвитку економічної безпекології мікрорівня, й убезпечення діяльності та розвитку вітчизняних підприємств.

Тема дисертаційної роботи актуальна, мету дослідження досягнуто, а поставлені для її досягнення завдання вирішено.

Положення дослідження несуперечливі, узгоджені, достатні для формування наукових результатів за темою дисертаційної роботи. Одержані результати розширюють та поглиблюють положення економічної безпекології мікрорівня. Результатам дисертаційної роботи властива наукова новизна. Наукову новизну одержаних результатів, їхнє теоретичне та практичне значення відповідним чином аргументовано.

Результати виконаного дослідження обґрунтовані, завершені й логічно викладені. Послідовність викладу положень дослідження розкриває формування пропозицій щодо зміцнення потенціалу системи економічної безпеки підприємства на основі попередньо сформованого теоретичного фундаменту дослідження.

Зміст дисертаційної роботи відповідає заявленій темі. За змістом положень, результатів та висновків дисертаційна робота відповідає спеціальності 073 Менеджмент.

Результати дослідження роботи свідчать про опанування здобувачем методологією наукової діяльності; рівень набутих знань, умінь і навичок відповідає таким, що висуваються Стандартом вищої освіти України зі спеціальності 073 Менеджмент для третього рівня вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 24 грудня 2021 р. № 1436.

Висвітлення основних результатів виконаного дослідження у наукових публікаціях відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертаційну роботу написано науковим стилем, її положення викладено послідовно, висновки науково обґрунтовано та підтверджено результатами досліджень.

За результатами аналізу положень та кваліфікаційних ознак представленої дисертаційної роботи та на підставі змісту відгуку є підстави стверджувати, що дисертаційна робота Віталія Сергійовича Севост'янова за якістю та змістом проведених досліджень, рівнем наукової новизни одержаних результатів та їхнім практичним значенням відповідає вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), та «Основним положенням вимог до оформлення дисертації (затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40), а її автор Севост'янов Віталій Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 Менеджмент.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри економіко-правових
дисциплін Національної академії
внутрішніх справ Міністерства внутрішніх
справ України**

Ганна КОЗАЧЕНКО

ПОГОДЖЕНО:

Проректор

Національної академії внутрішніх справ

Олег ТАРАСЕНКО